

„Štvali proti Vůdci“

Třiadevadesátiletá Češka poprvé navštívila místo, kde je pohřben její bratr popravený za války v Drážďanech

BIRGIT SACK – PAVLA PLACHÁ

Ještě dnes někteří rodinní příslušníci obětí nacismu neznají pozadí pronásledování svých blízkých a někdy ani nemají tušení, že lze nalézt místo jejich posledního odpočinku.

Na podzim loňského roku se Rostislav Souček z Rumburka obrátil na faráře místní Českobratrské církve evangelické Richarda Vlasáka a požádal ho o pomoc při rozluštění rodinného tajemství: Jeho třiadevadesátiletá babička Marie Růžena Nohová touží už řadu let jet do Drážďan a navštívit tam pohřebiště se jmény všech popravených, které se tam prý nachází. Doufá, že narazí na jméno svého staršího bratra Karla Podzemského, který byl popraven v Drážďanech 18. srpna 1944 ve věku pouhých čtyřadvaceti let.

Rodina Podzemských pochází z Košťan na Teplicku. Ve dvacátých letech se její členové nechali naverbovat na práci v zemědělství a přestěhovali se na Čáslavsko. Karel se vyučil soustružníkem a pracoval na statcích jako mechanik. V rodině o něm dodnes kolují veselé historky: „Jednou prý seděli u večere a tatínek se na Karla natolik rozzlobil, že udělal nějakou klučkovinu, a hodil po něm hrnek s kávou. Karel uhnul, hrnek se rozplácl o stěnu a udělal flek; prý předtím zrovna měli několik dní vymalováno. Byl to prý takový veselý kluk, ale jak babička říkala, byl to dobrák a charakter,“ vzpomíná Rostislav Souček.¹

„Žádnýho jsem nezabil“

V roce 1939 Karel odešel pracovat do „Altreichu“. Jeho poslední destinací byly Drážďany. Marie Růžena svého staršího bratra milovala. Dodnes si pamatuje, jak mu půjčovala jednu korunu, aby mohl pozvat svoji milou do kina. V době jeho popravby bydlela tehdy sedmnáctiletá Marie Růžena z pracovních důvodů v Kralupech nad Vltavou, a tak se o tragických událostech dozvíдалa nepřímou, prostřednictvím svých rodičů, ale ani ti neznali přesné okolnosti zatčení svého jediného syna. Jeho násilnou smrt si rodina spojovala s válkou. V dopisech z drážďanských věznic se Karel Podzemský musel omezit na vágní formulace. Po rozsudku smrti napsal domů: „*Nic jsem špatného neudělal, žádnýho jsem nezabil a ani jsem nic neukrad.*“² Následujících pět slov začernila cenzura. Ve stejném dopise prosil své rodiče, aby sehnali právníka a jeho prostřednictvím požádali o milost. Zda byla žádost o milost nakonec podána, není jasné.

Aby rozluštili tajemství smrti svého syna a bratra, podali Podzemští po válce dotaz na Červený kříž – nic však nezjistili. V padesátých letech

Karel Podzemský kolem roku 1939

Foto: archiv Marie Růženy Nohové

jela Marie Růžena se svými rodiči do Drážďan. Doufali, že se dozvědí něco víc, ale jejich naděje byly marné. Ukázali jim pouze místo na drážďanské Mathildenstraße, kde se až do bombardování Drážďan v únoru 1945 nacházela soudní věznice, v níž byl

¹ E-mail Rostislava Součka Pavle Plaché z 5. 1. 2022.

² Archiv Marie Růženy Nohové, Dopis Karla Podzemského rodičům z věznice na George-Bähr-Straße z 16. 7. 1944.

vězně i Karel Podzemský. Od roku 1975 zde bývalé vězně připomíná pomník.³

Farář Richard Vlasák sice nedokázal vnukovi Marie Růženy Nohové pomoci, ale požádal svého přítele, ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) Zdeňka Hazdru, o podporu. ÚSTR již několikátým rokem realizuje výzkumný projekt v úzké spolupráci s německým Památníkem Münchner Platz Dresden, který se zaměřuje na téměř 900 československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech. V jeho rámci byly také dohledány a vyhodnoceny některé dochované dokumenty o Karlu Podzemském.

Jako koordinátorky projektu jsme tak mohly navázat kontakt s paní Nohovou a jejím vnukem, díky čemuž jsme se také dozvěděly o jejím přání navštívit Drážďany. Dne 24. listopadu 2021 jsme společně s Rostislavem Součkem zorganizovali cestu jeho babičky do Drážďan. Oba byli přijati v Památníku Münchner Platz a byly jim osvětleny okolnosti zatčení a popravy Karla Podzemského.

Vyjadřovali vůli k odporu

Ze shromážděných dokumentů vyplývá, že Karel Podzemský byl spolu s několika dalšími Čechy, kteří museli pracovat v Drážďanech, zatčen pro podezření z velezrady a sabotáže a poslán do drážďanské policejní věznice. Řízení bylo vedeno pod názvem „Velezrada [Bohuslav] Rys a další“. Z poznámky o telefonické zprávě drážďanského generálního prokurátora Heinricha Junga (1892–1959) o řízení lze vyčíst, že bylo namířeno „proti řadě protektorátních příslušníků, kteří byli zaměstnáni v německých firmách, často se setkávali a prostřednictvím protiněmeckých výroků vyjadřovali svou vůli k odporu. Mimo jiné se diskutovalo o budoucnosti protektorátu a znovunastolení bývalé-

Karel Podzemský se svou sestrou Marií Růženou na předválečné fotografii

Foto: archiv Marie Růženy Nohové

ho českého státu a byla schvalována a oslavována i vražda [zastupujícího říšského protektora] SS-Obergruppenführera [Reinharda] Heydricha.“⁴

Jak vyplývá z dopisu drážďanské kriminální policie z 5. června 1943, Gestapo v průběhu vyšetřování zjistilo, že pět zadržených, jmenovitě Karel Podzemský, Václav Holý (12. 7. 1921 – 28. 1. 1944), Antonín Kopecký (13. 8. 1913 – 28. 1. 1944), Bohuslav Bambuch (25. 12. 1919 – 28. 1. 1944) a Jaroslav Braun (nar. 6. 11. 1922), se kromě toho dopouštělo krádeží malých zvířat a pracovních nástrojů. O Václavu Holém díky dochovanému výslechovému protokolu víme, že byl zaměstnán jako zámečnický v drážďanské firmě Postranecky Maschinenbau GmbH. na Tharandter StraÙe. Karel Podzemský, Antonín Kopecký, Bohuslav Bambuch a Jaroslav Braun byli zámečníci a mechanici, z dokumentů však není jasné, ve které drážďanské firmě pracovali. Podzemský žil společně s Kopeckým na RosenstraÙe v podnájm u vdovy, hostinské Marthy Müllerové.

Václav Holý, Antonín Kopecký a Bohuslav Bambuch byli 6. ledna 1944 odsouzeni k trestu smrti Zvláštním soudem (Sondergericht)

v Drážďanech na základě tzv. nařízení o škůdcích národa (Volksschädlingserordnung). Bylo jim kladeno za vinu, že jako skupina pokračovali ve vloupáních. Dne 28. ledna 1944 byli popraveni v Drážďanech.

Bohuslav Rys (13. 1. 1909 – 18. 5. 1943), pod jehož jménem probíhalo původní vyšetřování drážďanského Gestapa, byl již 25. března 1943 spolu s Josefem Štěpánem (14. 1. 1917 – 18. 5. 1943) odsouzen k trestu smrti rovněž Zvláštním soudem v Drážďanech na základě nařízení o škůdcích národa, a to za krádež, prodej a výměnu lístků na maso, chleba a koláče. Oba byli popraveni v Drážďanech 18. května 1943.

Ve výše uvedeném telefonickém záznamu je lapidárně uvedeno, že „poprava obou mužů“, tedy Bohuslava Ryse a Josefa Štěpána, „nijak neovlivní řízení proti dalším obviněným“. K dalším obviněným patřil i Karel Podzemský. Lze předpokládat, že zmíněné dodatečné vyšetřování skupinových krádeží už proti němu nebylo dále vedeno nebo bylo mezitím zastaveno.

Dne 27. srpna 1943 udělil 1. trestní senát Vrchního zemského soudu (Oberlandesgericht) v Drážďanech trest odnětí svobody až na šest let Josefu Hovorkovi, Janu Havránkovi, Leu Havlíčkoví, Bohumilu Tahalovi, Josefu Libichovi a Františku Voprkovi za „jejich plánovanou účast na protiněmeckých hovorech v [drážďanském hostinci] Volkswohl nebo v jídelně [drážďanské továrny na cigarety] společnosti Hans Bergmann“. Hovory měly být vedeny vůli „posílit sebe i ostatní účastníky v protiněmeckém postoji a úsilím o realizaci českých plánů na změnu“.⁵

Při dalším procesu před Vrchním zemským soudem v Drážďanech dne 2. května 1944 byly vyneseny rozsudky smrti nad Aloisem Drekslerem (19. 10. 1922 – 16. 6. 1944), Andrejem Hopákem (21. 2. 1910 – 16. 6. 1944), Františkem Mráčkem (4. 1. 1907 až 16. 6. 1944) a Arturem Němečkem

3 Viz https://de.wikipedia.org/wiki/Haftanstalt_Mathildenstra%C3%9Ffe (citováno k 9. 2. 2022).

4 Bundesarchiv, R 3001/162179, Telefonnotiz, o.D., Bl. 14 (překlady Pavla Plachá).

5 Tamtéž, R 3017/10893, Rozsudek OLG Dresden, 1. senát, Josef Hovorka a spol., 27. 8. 1943.

(6. 3. 1919 – 16. 6. 1944). I oni byli obviněni z protirežimních výroků a kromě toho i z pracovní sabotáže. V tzv. Mordregistru, spisu vedeném na říšském ministerstvu spravedlnosti o všech vykonaných rozsudcích smrti, se uvádí, že všichni čtyři „jednali vlastizrádně jako stoupenci protiříšských českých kruhů prostřednictvím rozkladných projevů a pracovní sabotáže“.⁶

Konečně 11. července 1944 odsoudil 2. trestní senát drážďanského Vrchního zemského soudu Jana Čeledu (11. 6. 1913 – 18. 8. 1944) a Karla Podzemského k trestu smrti. Rozsudek se bohužel nedochoval nebo se jej alespoň zatím nepodařilo nalézt. V tzv. Mordregistru, který vychází z rozsudku, se uvádí, že oba „od října 1942 do roku 1943 podněcovali sebe i další Čechy pracující v Drážďanech nejhorším způsobem k nenávisti vůči Němcům“ a „štvali nejpodlejšími a nejdopornějšími výrazy proti Vůdci“.⁷

Kupte mi vitamíny

Marie Růžena Nohová se to všechno dozvěděla ve zkrácené podobě při své návštěvě Drážďan. Jak

Návštěva Marie Růženy Nohové a jejího vnuka v Památníku Münchner Platz v Drážďanech. Na fotografii s ředitelkou památníku Dr. Birgit Sack, listopad 2021. Foto: Pavla Plachá

uvedla, v rodinné paměti zůstalo především to, že její bratr opakovaně žádal v dopisech z drážďanské věznice své rodiče o jídlo, protože trpěl hladem. Paní Nohová si některé jeho dopisy dodnes schovává: „Mami a Tati, kdybyste mě mohli

koupit vitamíny, ale ty, co Vám píšu, jmenují se Ovomaltina a Nestlé[é]ova moučka.“⁸ Podle vzpomínek vypadal Karel Podzemský po několikaměsíčním věznění tak špatně, že ho nepoznal ani jeho příbuzný, který ho ve věznici navštívil.

Po vynesení rozsudku byl Karel Podzemský převezen z Mathildenastraße do věznice na George-Bähr-Straße 5 v Drážďanech. Tam zůstal čtyři týdny, kdy běžela lhůta pro podání žádosti o milost. Během této doby musel být tento oddaný katolík také v kontaktu s katolickým vězeňským knězem otcem Franzem Bänschem, který si do svého sešitu poznamenal jméno otce Karla Podzemského a adresu rodiny ve Výčapech u Čáslavi.

Marie Růžena Nohová se svým vnukem navštívili poprvé pohřebiště popravených na Novém katolickém hřbitově v Drážďanech, kde jsou uloženy i tělesné ostatky bratra paní Nohové, Karla Podzemského

Foto: Pavla Plachá

6 Tamtéž, Mordregister II, Alois Dreksler.

7 Tamtéž, Mordregister II, Karel Podzemský.

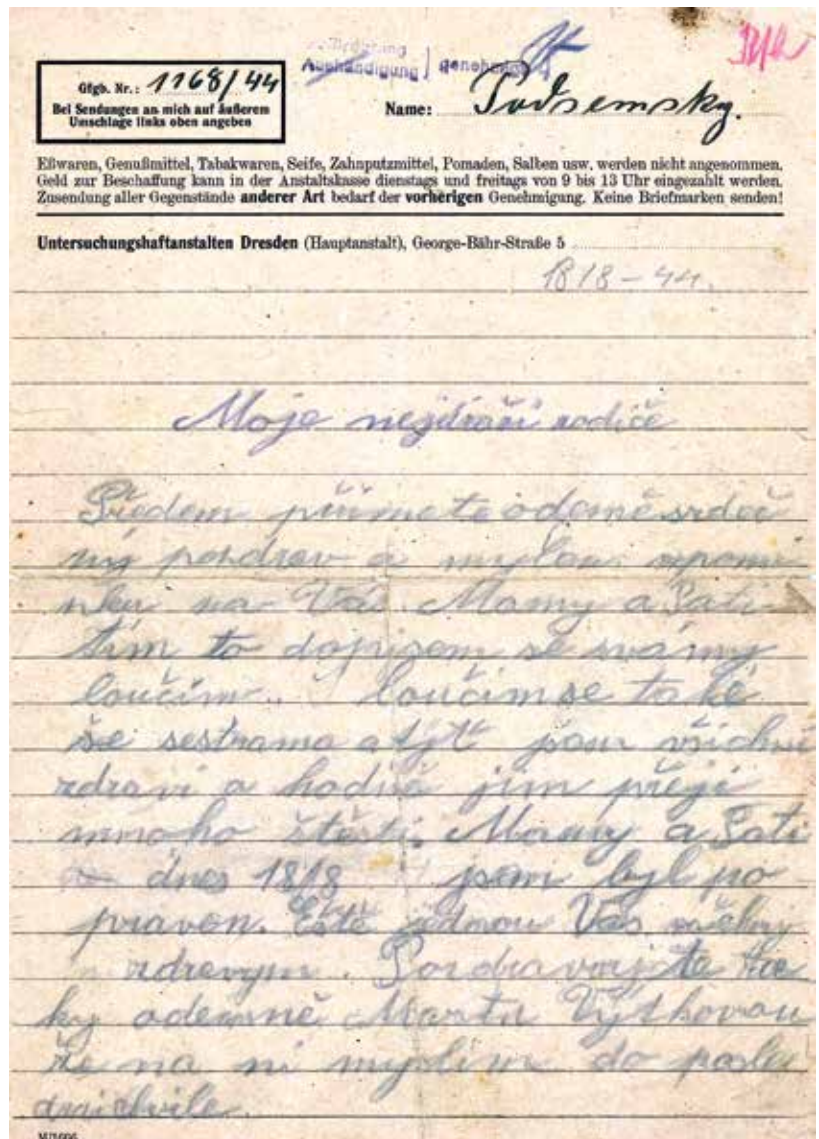
8 Archiv Marie Růženy Nohové, Dopis Karla Podzemského rodičům z věznice na Mathildenastraße ze 4. 6. 1944.

Několik hodin před svou smrtí se Karel Podzemský v posledním dopise rozloučil se svými rodiči a třemi sestrami. Požádal, aby pozdravovali Martu Vítkovou, jeho velkou lásku, kterou nemohl prožít, protože si to kvůli jeho nižšímu sociálnímu původu nepřáli její rodiče. Karel Podzemský byl posledním z celkem devatenácti mužů (až na jednoho Němce samých Čechů) popravených dne 18. srpna 1944. O necelý týden později, 23. srpna 1944, byl pohřben do hrobu, do nějž se pohřbívalo ve více vrstvách, spolu s dalšími třemi Čechy popravenými téhož dne. Místo se nachází v hrobovém poli N na Novém katolickém hřbitově v Drážďanech.

Věnc pro bratra

Pomník se jmény popravených, o němž slyšela paní Nohová, byl slavnostně odhalen v roce 1976 jinde, totiž na hřbitově sv. Jana v Drážďanech. Na tomto hřbitově bylo během války pohřbeno celkem 321 československých obětí poprav. Na Novém katolickém hřbitově, kde byl společně s dalšími 356 Čechoslováky pohřben i Karel Podzemský, už od prvních poválečných let připomíná oběti poprav a civilní nuceně nasazené pomník v hrobovém poli N. Loňského listopadu k němu Marie Růžena Nohová poprvé položila i jménem své mladší sestry Anny, přezdívané Anča, věnc na památku jejich bratra. Příští léto se sem chce vrátit i se svou sestrou, která žije na severní Moravě.

Již v Drážďanech paní Nohová vyjádřila, jak je pro ni důležité dozvědět se více o pozadí smrti jejího bratra a navštívit místo jeho posledního odpočinku. Její vnuk Rostislav Souček shrnul své i babiččiny pocity v e-mailu, který nám poslal: „Obecně vím, že práce historiků je pro naši společnost důležitá, ale po této osobní zkušenosti s reálnou historickou pra-

První stránka posledního dopisu Karla Podzemského rodičům, napsaného v den jeho poprav v Drážďanech
Repro: archiv Marie Růženy Nohové

ci jsem si uvědomil, že přínos jejich práce je pro nás nesmírnou cenností, což je bohužel v současnosti mnohdy dosti podceňováno, ne-li někdy vůbec i chťeno. [...] Jsem velmi rád, že jsem mohl být u toho všeho. Babičce se splnil životní sen, osvětlila si okolnosti

bratrovy smrti a byla velmi spokojená. Nával všech těch podnětů ustála velmi dobře, i ten hrozně zajímavý mix emocí, který se v životě normálně moc nemíchá - koktejl poměrně velkého štěstí se zármutkem.“⁹

9 E-mail Rostislava Součka Pavle Plaché z 30. 11. 2021.